

هيو مک کی

با همکاری وندی میپلز و پال رینولدز

تحقیق در جامعه اطلاعاتی

ترجمه رامین کریمیان

دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها

۱۳۸۶

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Investigating the Information Society, Hugh MacKay with Wendy Maples
and Paul Reynolds, Routledge with The Open University, 2001.

هیو مک‌کی، با همکاری وندی میپلز و پال رینولدز

HUGH MACKAY with Wendy Maples and Paul Reynolds

تحقیق در جامعه اطلاعاتی / هیو مک‌کی با همکاری وندی میپلز و پال

رینولدز؛ ترجمه رامین کریمیان

تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، ۱۳۸۶
۲۰۵ ص. مصور، جدول.

ISBN : 978-964-9934-09-9

Investigating the Information Society, 2001

عنوان اصلی:

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا

کتابنامه: ص ۲۰۱ - ۲۰۵

۱۳۸۶ کتابخانه ملی ایران

رده بندی کنگره: ۳۷۴/۴۸۳۳

رده بندی دبویی: ۳۰۳/۴۸۳۳

شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۸۷۳۱۱

دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

هیو مک‌کی با همکاری وندی میپلز و پال رینولدز

تحقیق در جامعه اطلاعاتی

ترجمه: رامین کریمیان

طرح جلد: احمد رضا دالوند

چاپ اول: ۱۳۸۶، شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی سازمان چاپ و انتشارات

ISBN: 978-964-9934-09-9

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۹۳۴-۰۹-۹

www.rasaneh.org

e-mail: info@rasaneh.org

تهران: خیابان شهید بهشتی، خیابان پاکستان، کوچه دوم، شماره ۱۳

تلفن: ۸۸۷۳۰۴۱۳ و ۸۸۷۳۵۴۳۹، دورنویس: ۸۸۷۳۰۴۷۷

فهرست

۷	هیو مکی	درآمد
۱۵	هیو مکی	فصل ۱ جامعه اطلاعاتی، تداوم یا تغییر؟
۱۵		۱. گفتنِ جامعه اطلاعاتی
۲۱		۲. جامعه اطلاعاتی؟
۲۲		۳. جامعه اطلاعاتی در چهار عرصه
۳۳	هیو مکی	فصل ۲ نظریه‌های جامعه اطلاعاتی
۳۳		۱. درآمد
۳۴		۲. جامعه پسا صنعتی دَنیل یل
۴۴		۳. جبریاوری فن‌آورانه
۴۹		۴. جامعه "شبکه‌ای" کستلر
۶۰		۵. نتیجه‌گیری
۶۳	هیو مکی و پال رینولدز	فصل ۳ علم اجتماعی و جامعه اطلاعاتی
۶۳		۱. درک معنای جامعه اطلاعاتی
۷۰		۲. پژوهش‌های علوم اجتماعی شامل چه عناصری است؟
۷۶		۳. علوم اجتماعی، پژوهش، و بازاندیشانه بودن
۷۹	هیو مکی و پال رینولدز	فصل ۴ پژوهش درباره جامعه اطلاعاتی، ...
۷۹		۱. پژوهش و شالوده‌های روش‌شناختی آن
۸۰		۲. روش‌ها و روش‌شناسی‌ها
۸۲		۳. دیدگاه اثبات‌گرا

۶ تحقیق در جامعه اطلاعاتی

۸۶	۴. دیدگاه تفسیرگرا
۸۹	۵. روش‌های سه‌وجهی و چندگانه گردآوری داده‌ها
۹۱	۶. دیدگاه انتقادی
۹۵	۷. دیدگاه فرهنگی
۱۰۱	فصل ۵ فرهنگ، بازنمایی و هویت‌ها
۱۰۱	۱. درآمد
۱۰۴	۲. فرهنگ، بازنمایی، و هویت
۱۰۷	۳. کردارهای دلالت‌گرانه و تحلیل‌های متنی
۱۱۷	۴. هویت، بازنمایی، و شبکه
۱۲۹	۵. نتیجه‌گیری
۱۳۱	فصل ۶ الگوهای جدید کار و نابرابری
۱۳۱	۱. درآمد
۱۳۳	۲. پل و پس از او
۱۴۱	۳. مهارت‌زدایی و کیفیت کار
۱۴۹	۴. اقتصاد الکترونیک
۱۵۰	۵. برندگان و بازندگان
۱۵۶	۶. محرومیت از اطلاعات و دموکراسی
۱۵۸	۷. نتیجه‌گیری
۱۶۱	فصل ۷ تغییر ترکیب‌بندی زمان - فضا
۱۶۱	۱. درآمد
۱۶۵	۲. درآمدی بر اجتماعات اینترنتی
۱۶۹	۳. پژوهش موردی درباره اجتماعات اینترنتی: شبکه...
۱۷۳	۴. تلویزیون ماهواره‌ای
۱۸۴	۵. نتیجه‌گیری
۱۸۷	نتیجه‌گیری
۱۸۷	۱. پژوهش در علوم اجتماعی
۱۹۰	۲. درک تغییرات فن‌آورانه
۱۹۳	فرهنگ توصیفی اصطلاح‌ها
۱۹۷	واژه‌نامه
۲۰۱	منابع و مآخذ

درآمد

هيو مک کی

معنای جامعه اطلاعاتی این است که دگرگونی‌های اجتماعی معاصر عموماً چگونه فهمیده می‌شود. جامعه اطلاعاتی اصطلاحی است رایج اما نادقیق که نویسندگان و مفسران مختلف آن را در اشاره به تغییرات اجتماعی گسترده‌ای که پیش روی ماست به کار می‌برند. جامعه اطلاعاتی مباحث گونه‌گونی را در بر می‌گیرد که همگی ناظرانند به اطلاعات و فن‌آوری اطلاعاتی، آن‌گونه که در بطن نظم اجتماعی در شرف نضج است. حجم عظیمی از اطلاعات، از طریق فن‌آوری‌هایی که به سرعت رشد و گسترش می‌یابند، مبادله می‌شوند و تأثیرات ژرف اجتماعی دارند. پیامدهای این تأثیرات تقریباً در همه ابعاد زندگی اجتماعی مشاهده می‌شود. در بحث از جامعه اطلاعاتی سه مضمون را می‌توان مشخص ساخت. نخست، اهمیت یافتن فرهنگ است، که بازتاب آن در گسترش مالکیت و استفاده از طیفی از فن‌آوری‌های فرهنگی مشهود است. طی پنجاه سالی که از آغاز پخش تلویزیونی در زمان جنگ جهانی دوم می‌گذرد، تا جهان چندمجربایی تلویزیون‌های کابلی و ماهواره‌ای و دیجیتالی (رقمی) و پهن‌برده، با وضوح بالا و دوسویه امروز تغییرات شگرفی رخ داده است. گذشته از تلویزیون تغییرات مشابهی در ویدئو، سینما، موسیقی، نشریات و کتاب‌ها هم پدید آمده است. این تحولات تنها محدود به رسانه‌ها نبوده است؛ ما به واسطه تبلیغات، تلفون، شبکه اینترنت،

عکاسی، طرز پوشیدن لباس، و وسایلی که در خانه‌هایمان به کار می‌بریم با مجموعه‌ای از اطلاعات و تصاویر روبه‌روایم که هر لحظه بر شمارشان افزوده می‌شود. و مسئله فقط هم مسئله افزایش حجم و تعداد نیست. کنش متقابل که این رسانه‌ها، فن‌آوری‌ها و فعالیت‌ها در محیط پیرامون‌شان برمی‌انگیزند بخش مهمی از زندگی هر روزه ما را به اشغال خود درآورده و هویت‌های ما بیش از پیش به واسطه چیزهایی که مصرف می‌کنیم رقم می‌خورد و بیان می‌شود. همچنان‌که جهان پیوسته مملو از نشانه‌ها می‌شود، نشانه‌ها نیز بیش از پیش (آن‌گونه که بودریار و دیگر پُست‌مدرنیست‌ها می‌گویند) "خودارجاع" می‌شوند؛ یعنی تشخیص دادن شبیه‌سازی‌شده‌ها، همچون چیزهایی جدا از واقعیت که بودریار آنها را "حاد-واقعیت" می‌خواند، دشوار و دشوارتر می‌شود. صورت خیالین "تابیده" می‌شود و شکاکیت (و عدم قطعیت) رواج عام می‌یابد و قطعی گرفته می‌شود.

مضمون دیگر، دگرگونی‌هایی است که در عرصه‌های اقتصاد و ماهیت کار و الگوهای نابرابری پدید آمده است. درک دگرگونی‌هایی که در عرصه کار پدید آمده چندان دشوار نیست؛ استخدام نه تنها در بخش معدن بلکه عموماً در بخش‌های صنعتی و خدماتی کاهش و در بخش مربوط به کارهای مبتنی بر اطلاعات افزایش یافته است. اقتصاددانان و جامعه‌شناسان با بررسی طبقه‌بندی‌های شغلی و صنعتی این روند را شناسایی و معین کردند. مسئله این است که کارهای اطلاعاتی در کشورهای صنعتی رشدی چشمگیر داشته‌اند. علاوه بر این، ارزش و اهمیت راهبردی مشاغل و صنایع اطلاعاتی شناخته شده است. به بیان دیگر، اینگونه از مشاغل و صنایع تنها رشد نکرده‌اند بلکه هم از لحاظ نمادین و هم از لحاظ راهبردی به رکن اصلی اقتصاد تبدیل شده‌اند. گفته شده است که در فرایند این دگرگونی‌ها ما شاهد بازاریابی و تغییر ساختار اجتماعی بوده‌ایم؛ یعنی قدرت و منزلت به شیوه‌های تازه‌ای توزیع شده‌اند و برندگان و بازندگان تازه‌ای بر صحنه اجتماعی ظهور کرده‌اند. دسترسی به اطلاعات و فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی هم حاکی از تقسیم‌بندی‌های تازه اجتماعی‌اند و هم تثبیت‌کننده این تقسیم‌بندی‌ها؛ زیرا هر چه می‌گذرد قطب‌بندی میان آنان که به اطلاعات دسترسی دارند و آنان که ندارند شدیدتر می‌شود.

و سر آخر هم یک بُعد فضایی و زمانی است: رشد و گسترش خارق‌العاده فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی باعث شده است که شکل‌بندی تازه‌ای از زمان و فضا تجربه شود. گسترش شبکه‌های اطلاعاتی بیش از پیش دال بر این است که زمان و فضا ارزش و اهمیت

کمتری در شکل دادن به سازمان‌ها و کنش و واکنش‌های اجتماعی می‌یابند. زیرساختارهای الکترونیک همزمانی و بی‌فاصله‌گی را (البته با پیامدهایش) به گونه‌ای که تا همین اواخر حتی قابل تصور هم نبود، ممکن و مقدور کرده است. کارکرد سامانه‌های مالی و تجاری در میان کشورهای مختلف جهان هر دم سریع‌تر و آسان‌تر می‌شود. همچنان‌که ما با اقتصاد، سیاست و فرهنگ جهانی آمیخته و در آن ادغام می‌شویم تولید و بازاریابی و هماهنگی و همزمانی کل جهان را فرا می‌گیرد. ما شاهد ظهور شبکه‌ها و زنجیره‌های ارتباطی تازه میان سازمان‌ها، کشورها و مناطق مختلف جهان هستیم. البته این فرایند، فرایندی یکپارچه و یک‌دست و تک‌خطی و همگن و همجنس نیست. در این فرایند با ظرفیت گسترده‌ای که شبکه‌های ارتباطی دارند زمان به یک معنا ارزش و اهمیت‌اش را از دست داده است؛ داده‌هایی مثل تصاویر ویدئویی، بلافاصله از طریق ماهواره در سراسر جهان منتقل می‌شوند و پست الکترونیک جای پُست هوایی را گرفته است.

ما این دگرگونی‌ها را چگونه باید بفهمیم؟ کم نیستند مفسرانی - از آن جمله سیاستمداران، روزنامه‌نگاران، و آینده‌پژوهان - که بر این باوراند که اغتشاش اجتماعی مشخصه جامعه امروز ماست؛ بعضی از دلایل و براهینی هم که برای اثبات این ادعایشان می‌آورند و معمولاً داده‌هایی هم برای ترسیم یا اثبات نظرات‌شان دارند مستدل و بحث‌انگیز است.

دانشمندان علوم اجتماعی نیز به مسائل مشابه می‌پردازند و اغلب هم به دلایل و براهین مشابهی اشاره می‌کنند. اگرچه رویکردهای بسیار متنوعی از (پوزیتیویسم گرفته تا پست‌مدرنیسم) در علوم اجتماعی وجود دارد، اما داده‌های بسیاری در علوم اجتماعی وجود دارد که تحلیل‌های آن را از سایر تحلیل‌ها در باب جامعه اطلاعاتی متمایز می‌کند.

این کتاب مقدمه‌ای است بر برخی مسائل و راه‌های عملی انجام پژوهش‌های اجتماعی. هدف کتاب شناساندن علوم اجتماعی در عمل است. دانشمندان علوم اجتماعی در پی فهم جامعه از طریق به کار بردن روش‌ها و فنون گردآوری داده‌ها هستند. داده‌های علوم اجتماعی شکل‌های مختلف به خود می‌گیرند و به شیوه‌های گوناگون گردآوری می‌شوند؛ از جمله از طریق پیمایش‌های پرسش‌نامه‌ای، مصاحبه، و تحلیل‌های متنی؛ در این کتاب ما همه این روش‌ها و سایر روش‌های تحقیق و پژوهش را می‌شناسانیم.

روش‌های تحقیق نه در خلأ انتخاب می‌شوند و نه بدون حساب و کتاب. بلکه هر روش

خاص برای فهم جامعه به رویکرد یا رهیافت نظری خاصی وابسته است. این دیدگاه‌های نظری مفاهیم و نظریه‌هایی را برای معنادادن به داده‌ها و مرتبط ساختن‌شان با براهین و استدلال‌ها و یا تبیین نظری خاصی به کار می‌گیرند. در علوم اجتماعی چندین روش‌شناسی (که غیر از روش است) قابل تشخیص و تمیز است. در این کتاب ما اصول پایه چهار رویکرد روش‌شناختی را می‌شناسانیم؛ اثباتی (پوزیتیویست)، تفسیری، انتقادی، و فرهنگی. هر یک از این رویکردها وابسته‌اند به درک و فهم خاصی از آنچه ما درباره جهان اجتماعی و محدودیت‌ها و امکانات دانش و پژوهش علوم اجتماعی می‌دانیم. در واقع روش‌شناسی‌ها چارچوب لازم را برای استخدام و به کار گرفتن روش‌ها و گردآوردن داده‌ها، و نحوه پیش بردن استدلال‌ها می‌سازند.

مقصود و منظور این کتاب غنی‌تر کردن مطالعه علوم اجتماعی با شناساندن روش‌های تحقیق و روش‌شناسی‌هایی است که چارچوب‌های لازم را برای سنجش و اجرای تحقیق درباره جامعه اطلاعاتی فراهم می‌آورند.

ما در اینجا برخی اندیشه‌های عمده مرتبط با سه مضمون اصلی بحث‌های جامعه اطلاعاتی را که پیش از این برشمردیم — یعنی، رشد و گسترش فرهنگ و برجسته‌شدن امر نمادین، تجدید ساختار کار و الگوهای دگرگون‌شده نابرابری، تغییر ترکیب‌بندی و رابطه زمان و فضا — معرفی می‌کنیم و به شما می‌شناسانیم. سپس به ارزیابی مطالعات خاص پژوهشی در هر زمینه می‌پردازیم و آنها را از لحاظ اعتبار، روایی، جامعیت، و انسجام بررسی می‌کنیم. از میان این ملاک‌های ارزیابی، روایی و اعتبار بیش‌تر با داده‌ها ربط دارند و جامعیت و انسجام بیش‌تر در مورد استدلال‌ها کاربرد دارند. هر یک از این ملاک‌های ارزیابی، بسته به روش‌شناسی اتخاذشده، کمابیش در مورد مطالعات خاص قابلیت به کار گرفته شدن دارند، و نه همچون ملاکی عام و شامل همه موارد که بتوان آن را به شیوه‌ای یکسان در مورد همه پژوهش‌ها به کار گرفت. ما، با استفاده از و به کار گرفتن این ملاک‌ها، خواهیم توانست قوت‌ها و محدودیت‌های طیفی از مطالعات تجربی درباره جامعه اطلاعاتی را ارزیابی کنیم.

فصل یکم درآمدی است مفصل به جامعه اطلاعاتی که در آن گفتمان جامعه اطلاعاتی معرفی و به این امر توجه شده است که معنای جامعه اطلاعاتی در خانه، در محل کار، در جنگ، و در نظارت و مراقبت کدام است. این چهار مورد همین‌طور بی‌هدف و بدون منظور خاصی انتخاب شده است و تنها برای این بوده است که تصویری کلی از دگرگونی‌هایی که در بحث‌های مرتبط با جامعه اطلاعاتی وجود دارد به دست داده باشیم.

مباحث فصل دوم به جزئیات بیش‌تری می‌پردازند و خاص‌تر است. این فصل به بررسی آثار دو دانشمند علوم اجتماعی اختصاص دارد که احتمالاً بسیار بیش از دیگران به تعریف و تعیین عوامل دخیل در بحث‌های مرتبط با جامعه اطلاعاتی پرداخته‌اند - این دو، ذنیل پل و مانوئل کستلر اند که اولی جامعه‌شناس و دومی نظریه‌پرداز مسائل شهری است. ذنیل پل در دهه ۱۹۷۰ از برآمدن یا ظهور "جامعه پسا صنعتی" خبر داد. (و در آثار بعدی‌اش آن را "جامعه اطلاعاتی" خواند). منظور وی از این اصطلاح این بود که اقتصادهای غربی شاهد افول استخدام کارگران کارخانجات و صنایع‌اند حال آنکه بخش‌های خدمات و اطلاعات رو به رشد گذاشته‌اند. این فرایند به "پایان عصر صنعتی شدن" موسوم شد. پل می‌دید که فن‌آوری به نیروی محرک تاریخ تبدیل شده است و این لایه در نگاه یک جامعه‌شناس غریب می‌نمود. این دیدگاه به "جبر باوری فن‌آورانه" موسوم است و منظور از آن شیوه مشترک درک و دریافت از رابطه میان جامعه و فن‌آوری است که ما در اینجا قصد ژرف‌کاوی آن را داریم. پس از آن به کارهای کستلر می‌پردازیم که گزارشی از "جامعه شبکه‌ای" معاصر فراهم آورده، جامعه‌ای که در آن شبکه‌های جدید الکترونیک عملاً فضا و زمان را از میان برداشته‌اند. در نظر کستلر فن‌آوری‌های نوین، تغییر ساختار سرمایه‌داری، و نگرانی فزاینده درباره هویت دست به دست هم داده‌اند تا شکل تازه‌ای از جامعه برآید، جامعه‌ای که در نظر کستلر امکانات جالب توجهی برای اتخاذ سیاست‌ها و روش‌های تازه پیش روی ما می‌گذارد.

در فصل سوم ضمن مشخص ساختن رئوس مباحث مرتبط با جامعه اطلاعاتی برخی از وجوه اصلی روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی را معرفی می‌کنیم. در این فصل روش اندیشیدن در علوم اجتماعی را با فهم متعارف مقایسه می‌کنیم و به بررسی پیوندهای میان نظریه، داده‌ها، و ارزش‌ها در فرایند پژوهش می‌پردازیم. سپس اقسام داده‌ها را که عبارت باشند از اولیه و ثانویه، و کمی و کیفی معرفی و تشریح می‌کنیم و آنگاه به معرفی و بحث درباره چهار ملاک و معیار ارزیابی تحقیق در علوم اجتماعی که بعدها، آنها را به کار خواهیم گرفت، یعنی اعتبار، روایی، جامعیت، و انسجام خواهیم پرداخت.

در فصل چهارم بنیان‌های فلسفی روش‌های تحقیق اجتماعی را بررسی خواهیم کرد. در این فصل به روش‌شناسی‌های تحقیق می‌پردازیم؛ روش‌شناسی‌ها رهیافت‌هایی هستند به فهم و درک علوم اجتماعی که در پس هر طرح تحقیق یا در طراحی هر تحقیقی نهفته است. روش‌شناسی‌ها منبعث از رهیافت‌هایند و برای درک اینکه چه دانش یا درکی از علوم اجتماعی

حاصل می‌شود به کار گرفته می‌شوند. در این فصل همچنین از ابزارهای خاص تحقیق، یا روش‌های تحقیق، که طرفداران هر یک از چهار روش‌شناسی مورد بحث ما، یعنی روش‌های اثباتی، تفسیری، انتقادی، و فرهنگی، به طور مشترک آنها را به کار می‌گیرند، گفت‌وگو خواهیم کرد. در بخشی از این فصل، که می‌توان آن را گونه‌ای گزارش تاریخی دانست، درباره تغییر توجه از رویکردهایی که علم اجتماعی را توانا به پدید آوردن یا خلق واقعیت یا قانون اجتماعی می‌دانند (تا حدی مانند درک و دریافت مشترکی که از علوم طبیعی وجود دارد) به رویکردهایی که سرشت درک و دریافت اجتماعی را پیشامدی، مجادله‌ای، ذهنی، و فرهنگی می‌خوانند نیز توضیحاتی خواهیم داد. مفاهیم مرتبط با حقایق عینی با ساختارشنکی‌های مرتبط با تحلیل گفتمان فاصله بسیار دارد. در فصل‌های پنجم، ششم و هفتم شرح کلی برخی از موضوع‌های اصلی درباره روش‌ها و روش‌شناسی‌ها و گفته‌ها و اندیشه‌های مطرح شده در این فصل‌ها را در مورد برخی از مطالعات خاص تجربی درباره جنبه‌های مختلف جامعه اطلاعاتی به کار می‌بندیم. هر یک از این فصل‌ها به یکی از سه مضمون اصلی مباحث مرتبط با جامعه اطلاعاتی که پیش از این مشخص‌شان کردیم - یعنی رشد و گسترش فرهنگ و برجسته‌شدن امر نمادین، تجدید ساختار کار و الگوهای دگرگون‌شده نابرابری، و تغییر ترکیب‌بندی و رابطه زمان و فضا - می‌پردازد. هر فصل گزارشی است از محدوده پژوهش‌ها و استدلال‌های مرتبط به آنها. پس در هر فصل تعدادی از طرح‌های تحقیق در همان حوزه که بر چهار ملاک ارزیابی - یعنی اعتبار، روایی، جامعیت و انسجام - مبتنی‌اند شناسایی و ارزیابی می‌شود.

فصل پنجم به معرفی و بررسی بحث‌های مرتبط با فرهنگ، بازنمایی و هویت می‌پردازد. این فصل رشد و گسترش رسانه‌ها و اهمیت فرهنگ، اشباع فزاینده جامعه با تصویرها و نمادها و نیز اهمیت جامعه اطلاعاتی برای امکانات تازه و برداشت‌های مختلف از هویت را در مد نظر قرار می‌دهد. روش‌های تحلیل متن و گفتمان، نشانه‌شناسی و ساختارشنکی برای ارزیابی مطالعات پژوهشی موجود بر روی خانه‌های شبکه تارنمای جهان‌گستر (وب) و دیگر شکل‌های ارتباطی رایانه‌ای معرفی شده‌اند.

فصل ششم به تجدید ساختار کار (بر مبنای کار ذیل پل که در فصل دوم تشریح شده است) و الگوهای دگرگون‌شده نابرابری توجه دارد. فن‌آوری‌های نوین و عوامل دیگر منجر به بروز دگرگونی‌های اساسی در همه مشاغل، سازمان‌ها و بخش‌ها و رشد "اقتصاد الکترونیک"

شده است. در این فصل جنبه‌های مختلف این تغییرات نشان داده خواهد شد تا تصویری از سرشت دگرگون شونده کار به دست داده شود. در فرایند این دگرگونی کسانی بازنده خواهند شد و کسانی دیگر برنده، در اینجا بحث‌هایی که بر سر "دارندگان" و "ندارندگان" اطلاعات درگرفته نیز مطرح خواهد شد.

فصل هفتم به سومین و واپسین مضمون اصلی مباحث مرتبط با جامعه اطلاعاتی، یعنی تغییر ترکیب‌بندی و رابطه فضا و زمان می‌پردازد. این فصل که مبتنی است بر کار مانوئل کستلز (که در فصل دوم معرفی شده) جنبه‌های مختلف رابطه‌ها و شبکه‌های جدیدی را بررسی می‌کند که فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی آنها را تسهیل می‌کند. از بین رفتن فاصله‌های زمانی و مکانی موجب بروز شکاف و رخنه در مرزها و محدودیت‌ها و پیدایش الگوهای تازه همبستگی شده که به نوبه خود تأثیراتی عمیق بر جوامع و جماعت‌ها، کشورها و ملت‌ها و هویت‌ها گذارده است.

نتیجه‌گیری کوتاه پایانی میان موضوعاتی که در کتاب بررسی شده پیوند و ارتباط برقرار می‌سازد و ما را متوجه موضوعیت و اهمیت علوم اجتماعی در درک جامعه اطلاعاتی می‌کند. کتاب تحقیق در جامعه اطلاعاتی درآمدی است هم بر مباحث مربوط به جامعه اطلاعاتی و هم بر کار پژوهش اجتماعی. این کتاب شما را در درک برخی از موضوع‌ها که در گردآوردن و تحلیل داده‌ها و نیز در درانداختن بحث و جدل در علوم اجتماعی به کار می‌آیند یاری می‌کند. این کتاب درآمدی است بر روش‌شناسی و روش‌های تحقیق، و نقش علوم اجتماعی را در درک ما از جامعه اطلاعاتی توضیح می‌دهد.